Despre smerenie (convorbire între stareț și ucenic)

Ucenicul: Ce e smerenia ?

Starețul: Este virtutea evanghelică ce unește puterile omului prin pacea lui Hristos, ce covârșește înțelegerea omenească.

Ucenicul: De vreme ce ea e mai presus de înțelegere, cum știm că ea este ? Mai mult, cum putem dobândi o virtute pe care nici n-o putem pricepe ?

Starețul: Că este știm prin credință, din Evanghelie, iar virtutea smereniei în sine o cunoaștem din cercare, după măsurra dobândirii ei ? *Ucenicul:* De ce așa ?

Starețul: Fiindcă smerenia e lucru dumnezeiesc. Smerenia e învățătură a lui Hristos, e însușire a lui Hristos, e lucrare a lui Hristos. Cuvintele Mântuitorului: *învățați-vă de la Mine, că sunt blând și smerit cu inima* (Mt. XI, 29^ Sfântul Ioan Scărarul le tâlcuiește în felul următor: „învățați-vă nu de la înger, nu de la om, nu din cărți, ci *de la Mine,* adică din sălășluirea, din luminarea și din lucrarea Mea în voi, *că sunt blând și smerit cu inima,* și cu gândul, și cu cugetul"[12]. Cum să pricepem însușirea și lucrarea lui Hristos ? Ele, precum și simțirea lor, sunt nepătrunse, cum a zis și Apostolul: *Pacea lui Hristos, care covârșește toată mintea, va păzi inimile voastre și cugetele voastre întru Hristos Iisus* (rilip. IV, 7). Pacea lui Dumnezeu este și începutul, și urmarea nemijlocită a smereniei; ea e lucrarea smereniei și începutul acestei lucrări. Ea lucrează asupra minții și a inimii prin atotputernica putere a lui Dumnezeu. Atât puterea cât și lucrarea ei sunt în chip firesc nepătrunse.

Ucenicul: în ce fel se poate atinge smerenia ?

Starețul: Prin plinirea poruncilor evanghelice și mai ales prin rugăciune. Lucrarea harică a smereniei se potrivește foarte bine cu lucrarea harică a rugăciunii, sau mai bine zis, este una și aceeași lucrare.

Ucenicul: Nu te da în lături să îmi arăți amănunțit amândouă mijloacele de dobândire a smereniei.

Starețul: Amândouă mijloacele sunt înfățișate în învățătura Sfinților Părinți. Sfântul Ioan Scărarul spune că unii, mânați de Duhul lui Dumnezeu, pot judeca în chip îndestulător despre smerenie[13]; iar Sfântul Isaac Șirul spune că Sfântul Duh îl învață smerenia în chip tainic pe omul pregătit pentru aceasta[14]. Noi, adunând fărâmiturile ce cad de la trapeza duhovnicească a domnilor noștri - Sfinții Părinți[15] - am primit despre smerenie cea mai săracă înțelegere; pe aceasta ne și străduim s-o păstrăm și s-o dăm mai departe celor ce ne întreabă despre ea, ca pe o predanie de mult preț a Părinților. Cu toată dreptatea pot fi numite „fărâmituri" concepțiile primite de noi despre smerenie; comoara în sine, în toată plinătatea ei, o are cel ce a dobândit în sine pe Hristos.

Preacuviosul Avvă Dorotei spune că „smerenia se plăsmuiește în chip firesc în suflet în urma lucrării poruncilor evanghelice... Aici se întâmplă același lucru ca atunci când învață cineva științele ori meșteșugul tămăduirii. Atunci când le învață și le deprinde bine cineva, îi intră în obicei, fără ca el să poată spune și tâl-cui cum s-a întâmplat aceasta - fiindcă sufletul s-a obișnuit cu lucrul îndeletnicindu-se cu el în chip statornic. La fel și cu dobândirea smereniei: din făptuirea poruncilor se naște obiceiul smerit, ce nu poate fi tâl-cuit în cuvinte"[16]. Din această învățătură a Preacuviosu-lui Avvă Dorotei reiese limpede că cel ce dorește a dobândi smerenie este dator a cerceta cu osârdie Evanghelia și cu aceeași osârdie a împlini toate poruncile Domnului nostru Iisus Hristos. Lucrătorul poruncilor evanghelice poate ajunge la cunoașterea păcătoșeniei sale și a păcătoșeniei întregii omeniri și, în fine, la conștiința și încredințarea că el este cel mai păcătos și mai rău dintre toți oamenii.

Ucenicul: Mi se pare că este o nepotrivire. Cum poate cel ce împlinește cu toată râvna

poruncile evanghelice să ajungă la conştiinţa că este cel mai mare păcătos ? Urmarea ar trebui să fie cu totul dimpotrivă. Gel ce săvârşeşte necontenit faptele bune, şi le săvârşeşte cu deosebită râvnă, nu poate să nu se vadă pe sine îmbunătăţit.

Stareţul: Ceea ce spui tu îi priveşte pe cei ce fac binele cel părut „din sine"[17], din firea lor cea căzută. Cel ce face acest bine, după înţelegerea sa, după aplecarea şi ghesul inimii sale, nu poate să nu vadă acest bine, nu poate să nu fie mulţumit şi să nu se încânte de el; singur se slăveşte în deşert cu el şi se desfată de laudele omeneşti - le caută, le cere, se mânie pe cei ce nu vor să îl laude şi-i vrăjmăşeşte. îşi socoteşte faptele bune; după mulţimea lor îşi face şi părerea despre sine şi, potrivit părerii despre sine, îşi alcătuieşte şi părerea despre aproapele, ca fariseul pomenit în Evanghelie. Acest fel de lucrare îl aduce pe om la părerea că este drept, dă naştere unor „drepţi" care sunt lepădaţi de Domnul şi se leapădă de El sau îl mărturisesc numai la arătare şi în chip rece, cu o mărturisire moartă (Mt. IX, 13). Plinirea poruncilor evanghelice naşte urmări cu totul potrivnice. îndată ce începe să le plinească, nevoitorul vede că le plineşte în chip foarte neîndestulător, necurat, că în fiecare clipă e abătut de patimile sale, adică de voinţa vătămată, spre lucrarea neîngăduită de porunci. După aceea, el va vedea cu limpezime că firea căzută este vrăjmaşă Evangheliei. Lucrând cu din ce în ce mai multă putere după Evanghelie, i se descoperă din ce în ce mai desluşit cât de neîndestulătoare sunt faptele lui bune, i se descoperă mulţimea aplecărilor şi încredinţărilor sale, nefericita stare a firii căzute, înstrăinate de Dumnezeu, care a dobândit faţă de Dumnezeu o aşezare vrăjmaşă. Cercetând viaţa sa trecută,
vede că ea a fost un lanţ necontenit de păcate, de căderi, de fapte ce L-au mâniat pe Dumnezeu, şi cu inimă nefăţarnică se recunoaşte pe sine drept cel mai mare păcătos, vrednic de muncile vremelnice şi de cele veşnice, care are neapărată şi deplină nevoie de Răscumpărătorul, ce are în El singura nădejde de mântuire. Lucrarea poruncilor naşte în el pe nesimţite o astfel de părere despre sine. Se poate spune fără greş că cel ce se călăuzeşte în vieţuirea sa după Evanghelie nu se va da în lături să dea încredinţare deplină că nu cunoaşte în sine nici măcar o singură faptă bună[18]. El socoate felul în care plineşte poruncile o schimonosire şi spurcare a lor, precum grăieşte sfântul Petru Damaschinul[19]. *„învaţă-măsăfac voia Ta"* (Ps. CXLII, 11), strigă el plângând către Dumnezeu, „acea voie pe care Tu mi-ai poruncit s-o fac, pe care mă străduiesc s-o fac, însă nu pot, fiindcă firea mea căzută nu o pricepe şi nu i se supune. Zadarnice au fost şi vor fi sforţările mele, dacă Tu nu-mi vei tinde mână de ajutor. *Duhul Tău Cel Bun,* şi numai El, *mă va călăuzi la pământul cel drept"* (Ps. CXLII, 12). „Binele nu poate fi crezut şi nici lucrat altminteri fără numai în Hristos Iisus şi în Duhul Sfânt"[20], a spus Preacuviosul Marcu Ascetul.

Ucenicul: O asemenea părere despre sine nu duce, oare, la trândăvire sau deznădejde ?

Stareţul: Ea duce la creştinism. Tocmai pentru acest fel de păcătoşi S-a pogorât Domnul pe pământ, precum însuşi a arătat: *N-am venit să chem pe cei drepţi, ci pe cei păcătoşi la pocăinţă* (Mt. IX, 13). Tocmai acest fel de păcătoşi pot din tot sufletul să II primească şi să-L mărturisească pe Răscumpărătorul.

Ucenicul: Să presupunem că prin lucrarea după îndreptarul poruncilor evanghelice ajung la cunoaşterea şi recunoaşterea păcătoşeniei mele; dar cum să ajung a mă socoti mai păcătos decât toţi oamenii, printre care se află nelegiuiţi, răufăcători cumpliţi ?

Stareţul: Aceasta este, din nou, o urmare firească a nevoinţei. Dacă în faţa ochilor noştri se află două Iu-
cruri şi pe unul dintre ele îl cercetăm cu toată luarea aminte şi fără contenire, iar pe celălalt nu îl băgăm deloc în seamă, asupra celui dintâi ne facem o părere limpede şi amănunţită, iar în privinţa celuilalt rămânem cu cunoştinţele cele mai superficiale. Cel ce lucrează poruncile evanghelice are ochii minţii pururea aţintiţi asupra păcătoşeniei sale; mărturisindu-o lui Dumnezeu şi plângând pentru ea, se îngrijeşte să descopere în sine noi răni şi pete. Descoperindu-le cu ajutorul lui Dumnezeu, sârguieşte iarăşi spre noi descoperiri de acest fel, tras de dorinţa curăţiei bineplăcute lui Dumnezeu. La greşelile aproapelui nu se uită. Dacă ajunge, din întâmplare, să vadă vreo greşeală a aproapelui, nu se uită la ea decât superficial şi în treacăt, aşa cum obişnuiesc oamenii care sunt prinşi cu lucruri însemnate. Din însuşi felul său de a vieţui, reiese în chip firesc şi logic părerea despre sine că este păcătosul păcătoşilor.

Această aşezare sufletească o cer de la noi Părinţii[21]. Fără asemenea părere despre sine, însăşi nevoinţa rugăciunii e socotită de Sfinţii Părinţi ca rătăcită. Un oarecare frate i-a zis Preacuviosului Sisoe cel Mare: „Văd că în mine rămâne aducerea aminte necurmată de Dumnezeu". Preacuviosul a răspuns: „Nu e lucru mare acesta, că gândul tău este la Dumnezeu: *mare lucru este a te vedea pe tine mai jos decât toată zidirea"*[22]. Temelia rugăciunii este cea mai adâncă smerenie. Când smerenia este neîndestulătoare, nevoinţa lesne se pleacă spre amăgire de sine şi înşelare demonică.

Ucenicul: Prin întrebarea privitoare la chipul în care este cu putinţă ca, sporind în fapta bună, să sporim în smerenie, te-am abătut de la firul spuselor tale.

Stareţul: Mă întorc, dar, la el. în sus-pomenitul cuvânt de învăţătură al Avvei Dorotei e amintită spusa unui oarecare sfânt stareţ potrivit căreia „calea smereniei sunt *ostenelile trupeşti întru înţelegere".* Această povaţă e foarte însemnată pentru fraţii care se îndeletnicesc cu felurite ascultări mănăstireşti, dintre care unele sunt anevoioase trupului, iar altele cer nevoinţa
sufletească. Ce înseamnă *a te osteni întru înţelegere* ? înseamnă a purta mănăstireasca osteneală ca pe o pedeapsă pentru păcătoşenia ta, întru nădejdea de a primi iertare de la Dumnezeu. Ce înseamnă *a te osteni fără înţelegere* ? A te osteni cu aprindere trupească, cu slavă deşartă/ cu îngâmfare, cu defăimarea altor fraţi ce nu se pot osteni la fel din neputinţă trupească, sau nepricepere, sau chiar din lene. Acest fel de osteneală, oricât de mare ar fi, de îndelungată, de folositoare materialiceşte pentru mănăstire, nu numai că nu este folositoare pentru suflet, ci este chiar vătămătoare, fiindcă îl umple cu părere de sine, şi atunci nu se mai află loc în suflet pentru nici o faptă bună. O pildă de *osteneală întru înţelegere,* care îl urcă pe lucrătorul poruncilor la înălţimea desăvârşirii creştine, o vedem în nevoinţa fericitu-luilsjdor Alexandrinul. Acesta era unul din dregătorii Alexandriei. Chemat de milostivirea lui Dumnezeu la viaţa monahală, Isidor sa închinoviat undeva în apropiere de Alexandria şi s-a încredinţat întru desăvârşită ascultare egumenului mănăstirii, bărbat plin de Duhul Sfânt. Văzând egumenul că înălţimea rangului său îl făcuse pe Isidor trufaş şi împietrit, s-a hotărât să lucreze împotriva bolii sufleteşti printr-o ascultare grea nu atât pentru trup, cât pentru inima bolnavă. Intrând în mănăstire, Isidor îi spusese egumenului că se încredinţează lui ca fierul în mâinile făurarului. Egumenul i-a poruncit să se scoale şi să stea necontenit la porţile mănăstirii, având îndatorirea de a cădea la picioarelui oricui avea să intre în mănăstire şi să spună: „Roagă-te pentru mine: sunt stăpânit de demon". Isidor s-a supus egumenului ca un înger lui Dumnezeu. După ce a petrecut şapte ani în această ascultare şi mai înainte şi-a cunoscut sfârşitul din dumnezeiască descoperire, Isidor s-a mutat cu bucurie din această viaţă. Cu privire la starea sa sufletească din vremea acelei nevoinţe, i-a mărturisit Sfântului Ioan Scărarul următoarele: „La început gândeam că m-am vândut spre răscumpărarea păcatelor mele, şi drept aceea cu cea mai mare amărăciune, cu silirea de sine, parcă vărsând sânge, făceam metaniile. După ce a trecut un an, inima mea a încetat să mai simtă întristare, aşteptând răsplată pentru răbdare de la Dumnezeu însuşi. După ce a mai trecut un an, în simţirea inimii mă socoteam nevrednic de petrecerea în mănăstire, şi de vederea părinţilor, şi de împreună vorbirea cu ei, şi de împărtăşirea cu dumnezeieş-tile Taine: ci căutând cu ochii în jos, dar şi mai jos cu cugetul, ceream celor ce intrau şi ieşeau să se roage pentru mine"[23]. Iată osteneală trupească şi ascultare petrecute întru înţelegere! Iată roadă lor! Un gând smerit îl aducea pe fericitul lucrător la altul şi mai adânc, făcându-1 să crească duhovniceşte, până ce acesta a intrat în cel mai îmbelşugat şi tainic simţământ al smereniei. Prin acest sfânt simţământ i s-a deschis cerul sfântului Isidor, ca unei biserici însufleţite a lui Dumnezeu. „Smerenia îl face pe om sălaş al lui Dumnezeu", a grăit Marele Varsanufie[24].

Preacuviosul Avvă Dorotei pune la începutul învăţăturii sale despre smerenie, ca pe o piatră unghiulară, spusa unuia dintre sfinţii stareţi: „Mai înainte de toate ne trebuie smerita cugetare şi trebuie să fim gata ca la orice cuvânt pe care îl auzim să răspundem *iartă-mă,* fiindcă prin smerita cugetare se sfărâmă toate săgeţile vrăjmaşului şi potrivnicului"[25]. în lepădarea dezvinovăţirilor, în învinuirea de sine şi în a cere iertare în toate împrejurările în care oamenii se grăbesc de obicei să se dezvinovăţească: în acestea, zic, se cuprinde marea agonisire de taină a sfintei smerenii. De aceasta s-au ţinut şi pe aceasta au poruncit-o toţi Sfinţii Părinţi.

Această lucrare pare ciudată la o privire lipsită de adâncime; însă cercarea nu va întârzia să arate că ea este plină de folos pentru suflet şi vine de la însuşi-Adevărul - Hristos. Domnul nostru a lepădat dezvinovăţirile, nu le-a folosit înaintea oamenilor, cu toate că putea să arate înaintea lor, în toată măreţia, dreptatea Sa cea Dumnezeiască - ci a grăit către farisei: *Voi sunteţi cei ce vă faceţi pe voi drepţi înaintea oamenilor, dar Dumnezeu ştie inimile voastre - că ce este întru oameni înălţat, urâciune este înaintea lui Dumnezeu* (Le. XVI, 15). *lată pruncul Meu,* vesteşte despre Domnul proorocul Legământului celui vechi, *pe Care L-am ales; pune-voi Duhul Meu peste Dânsul şi judecată neamurilor va vesti. Nu se va prici, nici va striga, nici va auzi cineva în uliţă glasul Lui* (Mt. XII, 18-19; îs. XLII, 1-2). *Hristos a pătimit pentru noi,* dă mărturie Apostolul Legământului celui Nou despre împlinirea întocmai a proorociei, *nouă lăsându-ne pildă, ca să urmăm urmelor Lui, Care ocărât fiind, nu răspundea cu ocară, şi suferind nu ameninţa, ci Se lăsa în seama Celui Ce judecă cu dreptate* (2 Pt. II, 21-23). Aşadar, dacă noi, care suntem vinovaţi de păcate nenumărate, am venit în mănăstire spre a suferi răstignire pentru păcatele noastre de-a dreapta Mântuitorului nostru, asta presupune recunoaşterea dinainte că orice necaz ce ne-ar întâmpina este o dreaptă răsplătire pentru păcatele noastre şi o îndreptăţită pedeapsă pentru ele. Având o asemenea aşezare sufletească, a cere iertare în orice împrejurare apare ca o urmare corectă şi logică. „îndreptăţirea de sine prin cuvânt nu are cum să se împace cu vieţuirea creştină", a grăit Sfântul Isaac Şirul[26]. Preacuviosul Pimen cel Mare spunea: „Cădem în multe ispite, fiindcă nu păzim rânduiala cuvenită numelui nostru. Nu vedem, oare, că femeia cananeeancă a primit numirea dată ei, şi Mântuitorul a mângâiat-o ? (Mt. XV, 27 şi urm.). Asemenea şi Avigail a zis lui David: *întru mine este nedreptatea mea* (1 împ. XXV, 24), şi David, auzind aceasta, a îndrăgit-o ? Avigail este chipul sufletului, iar David - al lui Dumnezeu: dacă sufletul se va învinui pe sine uiaintea Domnului, Domnul îl va iubi". L-au întrebat pe cel Mare: „Ce înseamnă *înălţat* ?" (Le. XVI, 15) El a răspuns: „îndreptăţirea de sine. Nu căuta să te dezvinovăţeşti, şi vei afla odihnă"[27]. Cel care nu se dezvinovăţeşte este călăuzit de smerita cugetare, iar cel care se dezvinovăţeşte - de cugetarea semeaţă. Teofil, patriarhul Alexandriei, a cercetat odată muntele Nitriei. în acest munte petrecea o numeroasă obşte de monahi, care duce viaţă isihastă. Avva muntelui era un bărbat de mare sfinţenie. Arhiepiscopul 1-a întrebat: „Părinte, care este, după părerea ta, cel mai însemnat lucru în calea călugăriei ?" Avva a răspuns: „Neîncetata învinuire şi osândire de sine" - la care arhiepiscopul a zis: „Aşa-i! Afară de aceasta, altă cale nu este"[28].

Voi încheia sărmana mea învăţătură despre smerenie prin învăţătura Preacuviosului Ioan Proorocul despre această virtute. „Smerenia înseamnă ca niciodată să nu socotim că e ceva de capul nostru, în toate să ne tăiem voia, să ne supunem tuturor, fără de tulburare să purtăm tot ce ne loveşte din afară. Aceasta este smerenia cea adevărată, în care nu îşi află loc slava deşartă. Smerit cugetătorul nu trebuie să îşi arate smerenia prin *smerită vorbire,* ci de ajuns îi este să spună „iartă-mă" sau „roagă-te pentru mine". Nu trebuie nici să caute de voia sa a împlini munci umile: acest lucru, ca şi cel dintâi (adică smerita vorbire), duce la slavă deşartă, împiedică sporirea şi aduce mai multă vătămare decât folos; dar atunci când i se porunceşte, nu se cuvine lui a grăi împotrivă, ci a plini cu smerenie - aceasta duce la sporire"[29].

Ucenicul: Oare întrebuinţarea unor cuvinte smerite, ce se numeşte smerită vorbire, este vătămătoare de suflet ? Mi se pare că ea se potriveşte foarte bine monahului şi îi zideşte foarte pe mireni, care se umilesc auzind smerita vorbire a monahului.

Stareţul: Domnul a zis: *Ce folos este omului de ar dobândi lumea toată, iar sufletul său îşi va pierde ?* (Mt. XVI, 26). Răul nu poate fi nicidecum pricină a binelui. Făţărnicia şi dorinţa de a plăcea oamenilor nu pot fi pricină de zidire: ele pot plăcea lumii, fiindcă dintotdeauna i-au plăcut; ele pot atrage lauda lumii, fiindcă dintotdeauna au atras-o; pot atrage dragostea şi încrederea lumii, fiindcă dintotdeauna le-a atras. Lumea iubeşte ceea ce e al său; ea laudă pe cei în care aude duhul său (In. XV, 18-20). încuviinţarea de către lume a smeritei vorbiri este deja o pricină de osândă pentru ea. Domnul ne-a poruncit a săvârşi în taină toate faptele bune (Mt. VI), ia^r smerita vorbire este smerenie de ochii oamenilor. Ea este prefăcătorie, amăgire în primul rând de sine, iar apoi a celorlalţi; fiindcă tăinuirea de către om a faptelor sale bune este una din

însuşirile smereniei, iar prin smerita vorbire şi încercarea de a părea smerit tăinuirea aceasta se pierde. „Aflându-te în obştea ta", grăieşte Sfântul Ioan Scărarul, „ia seama la tine ca nicidecum să nu te arăţi mai drept decât fraţii în vreun lucru oarecare - altminteri vei face un îndoit rău: pe fraţi îi vei răni cu făţărnicia şi prefăcătoria ta, iar în tine însuţi vei da naştere, fără îndoială, semeţei cugetări. Fii râvni tor în suflet fără a arăta în nici un fel aceasta trupeşte - nici cu chipul, nici cu vorba"[30]. Pe cât de folositor lucrul este a ne dojeni şi învinui de păcătoşenie înaintea lui Dumnezeu, în taina cămării sufletului, pe atât de vătămător este a face aceasta înaintea oamenilor, căci astfel vom stârni în noi înşine o părerea amăgitoare că suntem smeriţi şi vom insufla această părere mirenilor orbi. Un oarecare monah mi-a spus că pe când era nou începător se străduia a se îndeletnici cu smerita vorbire, presupunând, în neştiinţa sa, că aceasta are însemnătate. Odată s-a întâmplat să vorbească smerit, prihănindu-se pe sine, - şi a reuşit atât de bine, că cei de faţă, în loc să so-coată drept minciună cuvintele lui, iar pe el să-1 creadă smerit (acesta fiind întotdeauna scopul smeritei cugetări), ap crezut că spune adevărul, la care el s-a amărât şi a fost cuprins de nemulţumire. înaintea oamenilor se cuvine să ne purtăm cu fereală şi cucernicie, dar simplu, răspunzând prin tăcere laudelor şi tot prin tăcere ocăriipr - asta doar dacă nu cumva, cerând iertare şi, la nevoie, lămurind pe scurt lucrurile, putem să-1 liniştim şi împăcăm cu noi pe ocărâtor. Cei sporiţi în viaţa călugărească dobândesc o deosebită libertate şi simplitate a inimii, care nu au cum să nu se vădească în legăturile lor cu oamenii. Ei nu plac lumii! Lumea îi socoa-te trufaşi, precum bagă de seamă, cu mult temei, Sfântul Simeon Noul Teolog[31]. Lumea caută linguşire, iar în ei vede o nefăţărnicie care nu îi este de trebuinţă, întâlneşte o dare a sa în vileag pe care o urăşte. Pe când mă aflam într-un oraş mare, a venit acolo, cu treburi mănăstireşti, un stareţ foarte sporit în viaţa duhovnicească, dimpreună cu ucenicul său începător. Oarecare mireni evlavioşi au dorit să îl vadă pe stareţ. Stareţul nu le-a plăcut; le-a plăcut ucenicul, care, intrând în casele oamenilor bogaţi şi de seamă, era izbit de mărirea cea pământească şi făcea tuturor metanii adânci. „Ce smerit este!" - spuneau mirenii cu o mare mulţumire, născută în ei de metaniile aceluia. Stareţul îşi petrecea viaţa plângând pentru păcătoşenia sa; socotea că cea mai mare fericire a omului este să îşi descopere păcătoşenia. Cu adevărată dragoste şi împreună pătimire faţă de sărmana omenire, la fel de sărmană atât în palate cât şi în colibe, cu simplitate a inimii, cu o neobişnuită putere de pătrundere, dorea să împartă comorile sale duhovniceşti, dobândite prin aceeaşi curăţie a minţii, cu semenii care îl întrebau despre mântuire: prin aceasta a stârnit împotriva sa nemulţumire.

Ucenicul: Care este deosebirea între *smerita cugetare* şi *smerenie* ?

Stareţul: Smerita cugetare este felul de a gândi luat în întregime din Evanghelie, de la Hristos. *Smerenia* este un simţământ al inimii, e chezăşia din inimă a smeritei cugetări. La început se cuvine ca omul să se deprindă cu smerita cugetare; după măsura întăririi în smerita cugetare, sufletul dobândeşte smerenie, fiindcă starea inimii atârnă totdeauna de gândurile care s-au împro-priat minţii. Iar atunci când lucrarea omului e adumbrită de harul Dumnezeiesc, smerita cugetare şi smerenia încep a se naşte din belşug şi a se spori una pe alta, cu ajutorul celui care ajută rugăciunea - adică plânsul.

Ucenicul: Lămureşte-mă prin nişte pilde; în ce chip se naşte smerenia din smerita cugetare, şi smerita cugetare din smerenie ?

Stareţul: Am cunoscut în treacăt un monah care era supus neîncetat necazurilor de tot felul, prin care, precum spunea el, binevoise Dumnezeu să îi înlocuiască stareţul duhovnicesc. în ciuda necontenitelor sale necazuri, îl vedeam pe monah aproape întotdeauna liniştit, adesea bucuros. Se îndeletnicea cu Cuvântul lui Dumnezeu şi rugăciunea minţii. L-am rugat să-mi descopere, spre folosul sufletului meu, izvorul mângâierii sale. Mi-a răspuns: Mângâierea mi-o datorez milei lui Dumnezeu şi scrierilor Sfinţilor Părinţi, către care mi-a fost dăruită iubire încă din pruncie. Când năvălesc asupra mea necazurile, uneori repet cuvintele tâlharului ce de pe cruce a mărturisit dreptatea judecăţii lui Dumnezeu împlinite prin judecata oamenilor, şi prin această mărturisire a intrat întru cunoaşterea Mântuitorului. Zic: *Cele vrednice după faptele* mele *iau: pome-neşte-mă, Doamne, întru împărăţia Ta* (Le. XXIII, 41-42). O dată cu aceste cuvinte se revarsă pace şi linişte în inimă. în alte daţi mă împotrivesc

gândurilor de întristare şi tulburare prin spusele Mântuitorului: *Cela ce nu va lua crucea sa şi nu va veni după Mine, nu este vrednic de Mine* (Mt. X, 38); atunci, tulburarea şi întristarea sunt înlocuite de pace şi bucurie. Alte asemenea cuvinte ale Sfintei Scripturi şi ale Sfinţilor Părinţi au aceeaşi lucrare. Cuvintele „Slavă lui Dumnezeu pentru toate!" sau „Facă-se voia Domnului" lucrează în chip cu totul mulţumitor împotriva mâhnirii celei cu multe laţuri. Ciudat lucru ! Uneori, din pricina puternicei lucrări a întristării se pierde toată puterea sufletului; sufletul parcă îşi pierde putinţa de a mai simţi ceva: în acest timp încep să spun cu voce tare, în chip silit şi maşinal, nujnai cu limba, „Slavă lui Dumnezeu!" - şi sufletul, auzind slavoslovirea lui Dumnezeu, începe, puţin câte puţin, să se învioreze, apoi să se îmbărbăteze, să se liniştească şi să capete mângâiere. Cei asupra cărora Dumnezeu îngăduie să vină necazuri nu ar putea să le ţină piept acestora dacă nu i-ar sprijini în chip tainic ajutorul şi harul lui Dumnezeu. Iarăşi: fără necazuri omul nu poate dobândi acea mângâiere tainică, adevărata mângâiere, ce i se dăruieşte după măsura necazului său, precum a spus Psalmistul: *După mulţimea durerilor mele în inima mea, mângâierile Tale au veselit sufletul meu* (Ps. XCIII, 19). Odată mi s-a întins o cursă primejdioasă. Aflând despre ea şi neavând nici un fel de mijloc spre a o preîntâmpina, m-am întristat până la istovire. Am mers în chilia mea şi, îndată ce am rostit aceste cuvinte ale Mântuitorului pe care mi le amintisem: *Să nu se tulbure inima voastră: credeţi în Dumnezeu, şi întru Mine credeţi* (In. XIV, 1), tristeţea a pierit; în locul ei m-a cuprins o bucurie negrăită: am fost silit să mă întind pe pat, şi toată ziua am fost ca beat, iar în minte repetam acele cuvinte ce îmi revărsau mângâiere în suflet: *credeţi în Dumnezeu şi întru Mine credeţi.* Pricina tulburării inimii este necredinţa; pricina liniştii inimii, a păcii harice a inimii, este credinţa. Atunci când lucrează cu îmbelşugare credinţa, întreaga fiinţă a omului se cufundă într-o îndulcire duhovnicească şi prea-mângâietoare de sfinţita pace a lui Hristos, parcă hră-nindu-se şi umplându-se în chip covârşitor de această simţire. îmbătată de ea, fiinţa omului se face nesimţitoare faţă de săgeţile tulburării. Pe bună dreptate au grăit Părinţii: „credinţa este smerenie"[32], „a crede înseamnă a petrece întru smerenie şi bunătate"[33]. Această înţelegere a credinţei şi smereniei se dobândeşte prin sfintele cercări ale vieţii călugăreşti nerătăcite.

Uneori, Dumnezeu îngăduie ca necazurile să chi-nuie sufletul vreme îndelungată. Odată, din pricina unui necaz neaşteptat, am simţit ca o lovitură în inimă şi trei luni am petrecut în chilie fără să mai ies, scuturat ca de friguri din pricina zdruncinării nervoase. „Dumnezeu face pururea cu noi lucruri mari şi anevoie de urmat, slăvite şi preaminunate"[34]. Trebuie să înţelegem că suntem zidiri ale Lui, care se află în deplina Lui putere - drept aceea, întru desăvârşită supunere „pe noi înşine, şi unii pe alţii, şi toată viaţa noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm"[35]. Nu mă voi da în lături a-ţi povesti şi următoarea întâmplare vrednică de luare aminte, ce lămureşte întrucâtva lucrarea nemijlocit din inimă a smereniei, fără gândul premergător al smeritei cugetări. Odată am fost supus pedepsei şi necinstirii. Pe când se întâmpla aceasta, am simţit deodată fierbinţeală în tot trupul meu şi o anumită omorâre trupească de netâlcuit în cuvinte, după care fără de veste a izvorât din inima mea dorinţa aprinsă de a fi ruşinat înaintea a tot poporul şi bătut de călău în piaţă pentru păcatele mele. Mă înroşisem la faţă; o negrăită bucurie şi dulceaţă au cuprins întreaga mea fiinţă; din pricina lor două săptămâni am rămas într-o stare de răpire, ca în afară de sine. Atunci am înţeles limpede şi întocmai că sfânta smerenie din mucenici, în unire cu dragostea Dumnezeiască, nu se putea sătura cu nici un fel de cazne. Mucenicii primeau caznele cele cumplite ca pe nişte daruri, ca pe o băutură răcoritoare, ce alina setea de smerenie aprinsă în ei[36]. Smerenia este har netâlcuit al lui Dumnezeu, pătrunsă în chip de nepătruns doar prin simţirea duhovnicească a sufletului.

Ucenicul: Mi-ai făgăduit că îmi vei lămuri în ce fel se lucrează smerenia prin rugăciune.

Stareţul: Legătura dintre smerenie şi rugăciune este lămurită foarte desluşit de către Preacuviosul Avvă Do-rotei. „Necontenita îndeletnicire cu rugăciunea", grăieşte sfântul, „lucrează împotriva trufiei. Este învederat că cel smerit şi evlavios, ştiind că nu este cu putinţă a săvârşi nici o faptă bună fără de ajutorul şi acoperământul lui Dumnezeu, nu încetează a se ruga cu stăruinţă lui Dumnezeu să facă milă cu el. Cel ce se roagă mereu lui Dumnezeu, dacă se va învrednici a face vreun lucru după cuviinţă, ştie prin mijlocirea Cui a făcut acel lucru şi

nu poate să se înalțe ori să-1 pună pe seama puterii sale, ci pune pe seama lui Dumnezeu toate isprăvile sale, îi mulțumeşte fără încetare şi I se roagă necurmat, tremurând ca nu cumva să se lipsească de ajutorul de sus, ca să nu se descopere astfel neputința sa. Acesta se roagă din smerenie"[37]. Dacă cineva se învredniceşte în timpul rugăciunii de străpungerea care se naşte din rugăciunea cu trezvie, acela ştie din cercare că tocmai în prețioasele clipe de străpungere apar în el gândurile smeritei cugetări, care deprind pe om cu simțământul smereniei. Acest lucru se săvârşeşte mai ales atunci când străpungerea este însoțită de lacrimi. Cu cât vin mai adesea răstimpurile de străpungere, cu atât se îndesesc şi răstimpurile când lucrătorul rugăciunii se face ascultător al tainicei învățături despre smerenie, cu atât se adânceşte lucrarea acestei învățături în inima lui. Străpungerea statornică ține sufletul în smerenie statornică, în starea de necontenită rugăciune şi cugetare la Dumnezeu. Sfinții Părinții bagă de seamă că, întocmai pe dos față de slava deşartă, care împrăştie gândurile omului prin lumea largă, smerenia le adună în suflet: îl trece pe om de la contemplarea stearpă şi uşuratică a întregii lumi la multroditoarea şi adânca vedere de sine, la liniştirea minții, la acea stare pe care o pretinde adevărata rugăciune şi care se naşte prin rugăciunea cu trezvie[38]. în fine, lucrarea harică a smereniei şi lucrarea harică a rugăciunii sunt una şi aceeaşi lucrare, precum s-a spus la începutul împreună vorbirii noastre. Această lucrare se arată în două chipuri: în smerenia următoare lui Hristos şi în iubirea dumnezeiască, care-i cea mai înaltă lucrare a rugăciunii. Această lucrare este a Domnului nostru Iisus Hristos, Care trăieşte şi lucrează prin mijlocirea Sfântului Duh, în chip de negrăit şi nepătruns, în vasele Sale cele alese. Amin.